

Clypeus Theologiæ Thomisticæ

In Tres Partes Divisus, Et Quinque Voluminibus Comprehensus

Tractatus de Beatitudine, de Actibus humanis, eorumque Moralitate, de
Virtutibus ac Donis, de Vitiis ac Peccatis, & de Legibus, nec-non
Dissertationem Theologicam de Probabilitate

Gonet, Jean-Baptiste

Coloniæ Agrippinæ, 1671

Disp. II. De speciebus moralitatis

[urn:nbn:de:hbz:466:1-78232](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-78232)

Ex his inferes contra Scotum, Suarezem, Vaz- quem, & alios Recentiores, naturam rationalem, ut antecedit dictamen rationis, & quamcumque legem, non esse formaliter regulam moralitatis, quamvis possit quodammodo dici regula radicalis.

33. Probatur: Regula formalis moralitatis debet regulare & determinare modo morali, hoc est proponendo, præcipiendo &c. Sed natura rationalis, ut antecedit dictamen rationis, non hoc modo concurret, sed inclinando per modum naturæ: Ergo &c. Adde quod, cum inclinatio naturæ rationalis non sit solum ad bonum morale, sed etiam ad bonum physicum ordinis rationalis, nec solum contra illam sit malum morale, sed etiam malum physicum; bonitas & malitia moralis ex prædicta inclinatione, ut antecedente dictamen rationis, nequeunt sufficienter venari, sed solum ex ipso dictamine rationis, ut participante legem æternam, eique subordinato. Unde natura rationalis, ut tale dictamen antecedit, potest solum dici quodammodo regula radicalis, quia est radix luminis rationis, & tale dictamen illi debetur. Dixi esse quodammodo regulam radicaliter: quia non est ita universalis in ratione regulæ radicalis, sicut dictamen in ratione regulæ formalis: nam dictamen, ut lege divinâ informatum, se extendit ad actus ordinis supernaturalis, ad quos inclinatio naturæ, directe saltem, non fertur.

§. II.

Solvitur Obiectio Scoti.

34. Objicies cum Scoto: Omne iudicium supponit aliquam mensuram sive regulam, in qua ejus certitudo fundetur: Sed non est in quo fundetur certitudo iudicii sive dictaminis rationis nostræ, actus humanos dirigentis, præter naturam ipsam rationalem: Ergo debet in ea fundari, ac proinde ipsa est prima regula moralitatis.

35. Confirmatur. Plura sunt, quæ ex sola habitudine convenientiæ, aut disconvenientiæ ad naturam humanam sunt bona, vel mala, antequam lege aliqua præcipiantur, vel prohibeantur, qualia sunt quæ præcipiuntur, aut prohibentur lege naturæ.

36. Confirmatur amplius: Si nulla daretur lex præcipiens, aut prohibens aliquos actus humanos, adhuc nihilominus homo esset agens morale, & operaretur bene, dando eleemofynam, male autem, furando, aut mentiendo: Atqui tunc sola natura rationalis esset prima regula moralitatis: Ergo & modo.

37. Ad objectionem respondeo, concessâ Majori, negando Minorem: id enim in quo fundatur certitudo iudicii, sive dictaminis rationis nostræ, actus humanos dirigentis, non est ipsa natura rationalis (cum hæc, ut vidimus, non possit sufficienter determinare prædictum iudicium ad genus moris) sed est ipsa æterna & increata Dei lex, à qua tanquam à prima regula ordinis moralis accipit certitudinem, ut in ejus virtute possit proximè regulare actus humanos, & ad ultimum finem dirigere. Unde ad primam confirmationem dicendum est, ea quæ solâ lege naturæ sunt præcepta, vel prohibita, esse moraliter bona, vel mala, per ordinem ad legem æternam, quæ est prima totius bonitatis & malitiæ mora-

lis regula, & cuius lex ipsa naturalis, seu dictamen naturale rationis, est quædam intimatio & participatio, ut docet D. Thomas hic qu. 19, art. 4. ubi sic habet: *Quod ratio humana sit regula voluntatis humane, ex qua ejus bonitas mensuretur, habet ex lege æterna, quæ est ratio divina. Unde prædictum dicitur: multi dicunt, quod ostendit nobis bona? signaturum est super nos lumen vultus tui Domine: quasi diceret, lumen rationis quod in nobis est, in tantum potest nobis ostendere bona, in quantum est lumen vultus tui, id est, à vultu tuo derivatum. Unde manifestum est, quod multo magis dependet bonitas voluntatis humane à lege æterna, quam à ratione humana. & ubi deficit humana ratio, oportet ad rationem æternam recurrere. Ex quo patet solutio ad secundam contradictionem: sublata enim omni lege positiva, à divina & humana, homo adhuc diceretur agens morale, & bene aut male moraliter operans, per ordinem ad legem Dei æternam, quæ est prima totius moralitatis, seu bonitatis & malitiæ moralis, regula. Si verò supponatur primam hanc legem ac regulam operandi tolli, tunc facta hæc suppositio impossibili, destruetur omnino moralitas formalis (quia sublato primo, cuius generis, à quo cætera essentialiter dependent, ea pariter destrui necesse est & remanebit sola moralitas fundamentalis, consistens in capacitate, quam actus humani habebant ut regulentur à legibus, si ponantur.*

DISPUTATIO II.

De Speciebus moralitatis.

Ad Questionem 18. D. Thomæ.

Morale genus, de quo disputatione præcedenti tractatum est, vulgari divisione dividitur in duas species, bonitatem scilicet, & malitiam moralem, de quibus breviter agendum est: postea resolvemus, an in eas adæquate dividatur, vel tertiam aliam speciem media inter utramque.

ARTICULUS PRIMUS.

In quo consistat bonitas moralis actuum humanorum?

§. I.

Referuntur Sententiæ, & vera eliguntur.

Sicut in explicanda ratione generica moralitatis, varia sunt Aucthorum placita, ita & in exponenda ratione bonitatis moralis, quæ est prima ac præcipua ejus species, diversa sunt eorum sententiæ. Prima est, bonitatem hanc nihil esse præter collectionem omnium circumstantiarum seu conditionum, quæ secundum rectam rationem necessitæ sunt ut actus interior simpliciter & absolute denominetur bonus. Refertur pro hac sententiâ Scotus in 2. dist. 40. quo loco eam declarat per proportionem ad bonitatem naturalem uniuscujusque rei, quæ nihil aliud est, quam

quam collectio perfectionum omnium, quæ tali rei juxta naturam ejus debentur. Favet divus Thomas hic qu. 12 art. 1 ubi explicat bonitatem actus moralis, per hoc quod habeat plenitudinem essendi, & nihil illi deficiat ex his quæ suo esse congruunt, sicut debitus finis, debita quantitas, debitus locus &c.

Secunda opinio asserit rationem formalem bonitatis moralis consistere in relatione conformitatis ad naturam rationalem, quatenus rationalis est, ut ad primam regulam; & ad rectam rationem, ut ad regulam proximam; quam relationem vult esse rationis, & denominationem quandam extrinsecam, desumptam a regula afficiente objectum per modum formæ extrinsecæ, & dante illi esse regulatum & mensuratum. Ita Vazquez hic disp. 95 c. 10. & alii Recentiores.

Tertia ponit rationem formalem & specificam boni moralis in aliquo modo absoluto, actui humano superaddito. Hæc attribuitur Cajetano infra qu. 71 art. 6. & 72 art. 1. Sed ille loquitur de modo absoluto, habente transcendentalem respectum ad objectum, & contraponit *ly absolute* purè relativo, seu relatione prædicamentali, non transcendentali; unde non recedit à communi sensu Thomistarum, bonitatem moralem in habitudine transcendentali ad objectum moraliter bonum, hoc est, ut conforme rectæ rationi & legi, constituentium.

Dico primò. Quamvis ad bonitatem morale actus requiratur collectio eorum omnium, quæ ex parte objecti sunt illi debita secundum rectam rationem, non consistit tamen formaliter in illa collectione.

Prima pars patet, tum ex illo communi Dionysii effatu, quo asserit bonum resultare ex integra causa, malum ex quocumque defectu: tum etiam quia bonum idem est ac perfectum, perfectam autem est, cui nihil deest eorum quæ ipsi debentur: Ergo ad bonitatem morale actum humanorum requiritur collectio eorum omnium, quæ ex parte objecti sunt ipsi debita.

Secunda verò pars, quod scilicet in tali collectione non consistat formaliter bonitas moralis actuum humanorum, probatur primò: Quia, ut dicemus conclusionem sequenti, bonitas moralis non consistit in denominatione extrinsecæ, sed in aliquo intrinseco actui humano: Atqui collectio eorum quæ sunt debita actui, plura extrinsecæ includit, nempe objectum finem, circumstantias, &c. Ergo in tali collectione, non consistit formaliter bonitas moralis.

Probatur secundo: Ratio generica moralitatis realiter distinguitur ab hujusmodi collectione. Ergo & ratio specifica bonitatis. Antecedens patet: ratio enim generica moralitatis importat solum ordinem ad objectum ut subjectum regulis morum. Consequentia probatur: Gradus genericus & differentialis in unaquaque re identificantur realiter; ac proinde ex reali distinctione unius ab altero tertio, infertur distinctio alterius ab eodem tertio, quia quæ sunt eadem inter se, distinguuntur ab uno tertio, ut dicit commune Dialecticorum principium, in quo ars syllogistica fundatur: Ergo si ratio generica moralitatis à prædicta collectione realiter distinguitur, ab ea quoque ratio specifica bonitatis realiter distingui debet.

Tertio: si bonitas moralis esset prædicta collectio formaliter, non esset proprie species moralitatis: quia species est unum per se; talis

A autem collectio unum per accidens, cum plura involvat diversi generis, & in suo genere completa.

Denique probatur secunda pars conclusionis: Eodem modo cum proportionem loquendum est de bonitate in moralibus, ac in naturalibus: in naturalibus autem sunt duo entium genera; quædam absoluta omnino, hoc est quæ non habent suam quidditatem in commensuratione ad extrinsecæ, ut lapis, lignum, & similia; alia verò respectiva, aut prædicamentaliter, aut transcendentaliter, ut potentia, habitus, & actus. Porro quamvis bonitas entium absolutorum consistat in aggregato ex omnibus quæ ad eorum perfectionem requiruntur, ut fundat relationem appetibilitatis: naturalis tamen entium relativorum bonitas, non potest formaliter esse sita in collectione omnium quæ ad eorum perfectionem requiruntur; quia quædam ad illa requiruntur tanquam extrinsecæ connotata, ut objectum respectu actus, habitus, aut potentia naturalis; in hujusmodi verò extrinsecis non potest bonitas eorum consistere formaliter, sed potius in habitudine & commensuratione ad illa: unde non ideo sunt bona his positis, quod in illis formaliter consistat eorum bonitas, sed quia non potest intelligi quod entia respectiva habeant omnia ad suam perfectionem requisita, nisi intelligantur habere commensurationem ad prædicta extrinsecæ, in qua consistit bonitas, ut patet in habitu, qui non intelligitur habere omnia ad suam perfectionem requisita, nisi quia connotat objectum cui commensuratur.

Similiter ergo in moralibus, cum actus bonus moraliter sit de genere relativorum, & inter ea quæ requirit ad sui perfectionem, reperiantur quædam extrinsecæ, scilicet objectum, ut vellicum debitis circumstantiis, evidenter sequitur bonitatem illius non consistere formaliter in collectione omnium, quæ ad ipsum requiruntur secundum rectam rationem, sed potius in quadam habitudine commensurationis ad ea quæ per modum extrinseci connotari requiruntur, ut dicemus in tertia conclusionem. Unde quod positum omnibus quæ recta ratio postulat, quocumque alio præciso, actus intelligatur bonus, provenit ex eo quod in eis involvitur habitudo illa ad extrinsecæ, non verò ex eo quod in eorum collectione bonitas ipsa consistat.

Dico secundo: Bonitas moralis non consistit in aliquo respectu rationis aut in denominatione extrinsecæ.

Prima pars patet ex dictis supra de moralitate in communi: si enim ratio generica moralitatis in aliquo reali consistat, prima ac præcipua ejus species non potest constitui per respectum rationis. Deinde ut ibidem dicebamus, actus humani sunt moraliter boni, meritorii, & laude digni, independentes ab omni fictione intellectus, & bonitas moralis ex solo actu intellectus in eis non resultat: Ergo non consistit in ente rationis, cujus fieri est cognosci, & quod, cessante intellectus fictione, penitus evanescit.

Secunda pars, quod nimirum non consistat in sola denominatione extrinsecæ, probatur. Veritas quam actus intellectus desumit ab objecto, est illi intrinsecæ, & idem dic de specificatione, quam potentia, habitus & actus in genere naturæ sortiuntur ab objectis: Ergo pariter bonitas moralis, quam actus humani desumunt ab objecto ut conformi regulis morum, erit aliquid

ipsum

ipsis intrinsicum, & non sola denominatio extrinseca. Unde D. Thomas hic qu. 18. art. 4 ad 2. ait quod debita proportio ad finem, & relatio in ipsum, inhaeret actioni.

9. Confirmatur: Bonitas moralis in habitibus virtutum est quid reale, & ipsis intrinsicum; illi enim realiter & specie distinguuntur penes diversas bonitates morales, quibus afficiuntur, quamvis interdum respiciant idem obiectum in esse physico: Ergo etiam in actibus virtutum bonitas moralis erit aliquid reale ipsis intrinsicum. Consequentia probatur: tum quia qualis est habitus intrinsece, talem facit intrinsece actum: tum etiam quia alias actus virtutis non posset habere rationem causae efficientis, aut dispositivae, respectu virtutis moralis ut sic; utraque enim causalitas supponit in actibus aliquid reale intrinsicum, proportionatum ad hoc ut possint causare bonitatem moralem virtutis: unde ulterius sequeretur non dari virtutes morales acquiras, quia non daretur actus per quos possent acquiri; nam per actus in esse physico non possunt comparari, neque etiam per actus in esse moris, si bonitas moralis non sit quid reale ipsis intrinsicum: Ergo &c.

10. Dico tertio, Bonitatem moralem formaliter consistere in respectu transcendentali ad obiectum, ut consonum regulis morum.

Haec conclusio sequitur ex principiis disputatione praecedente statutis: cum enim bonitas sit species moralitatis, debet ex parte generis importare id ipsum quod importat moralitas, ac proinde modum illum habitudinis, in quo moralitatis essentiam collocavimus. Ex parte vero differentiae, nihil aliud potest addere, nisi quod talis habitudo sit ad obiectum ut consonum regulis morum: tum quia per hoc distinguitur a malitia, quae respicit obiectum dissonum: tum etiam quia bonitas cujuslibet rei est conformitas cum sua regula, ac proinde bonitas actus humani debet esse conformitas cum regula talis actus, quae est recta ratio.

11. Confirmatur: Bonitas moralis, cum pertinet ad genus mensurabilis & regulabilis per regulas morum, & mensurabile ut tale dicat ordinem ad mensuram, non potest consistere in modo aliquo absoluto, actu humano superaddito, sed solum in aliquo respectu ad ipsius mensuram: Sed talis respectus non est rationis, ut supra ostendimus, neque praedicamentalis, cum non tendat ad terminum sub ratione puri termini, sed illum per modum specificativi & causae formalis extrinsecae respiciat, & interdum tendat in obiectum non existens, sicut cum quis appetit bonum possibile: Ergo solum potest esse respectus transcendentalis ad obiectum, ut consonum regulis morum.

§. II.

Solvuntur Objectiones.

12. Objicies primo contra primam conclusionem: D. Thomas hic art. 1. ubi expressè explicat essentiam bonitatis moralis, non meminit habitudinis quam nos ponimus, sed collocat illam in plenitudine essendi, ut scilicet actioni humanae nihil deficiat ex his quae suo esse congruunt, cujusmodi sunt debitus finis, debita quantitas, debitus locus, &c. Ergo non in tali habitudine, sed in horum collectione, praedicta bonitas consistit.

A Confirmatur: Idem S. Doctor ibidem parificat bonitatem moralem cum naturali: Sed ad bonitatem & perfectionem in rebus naturalibus non est necesse aliud ponere, quam collectionem omnium eorum quae ad rei integritatem & plenitudinem requiruntur, & debent concurrere, ut constare potest inductione in quacunque re naturali, ut homine, equo, lapide &c. quae tunc habent bonitatem & perfectionem, cum nihil illis deest ex his quae ad eorum integritatem & plenitudinem necessaria sunt: Ergo similiter bonitas moralis actuum humanorum consistit in collectione omnium quae ad eos requiruntur, sine alio ordine vel habitudine superaddita.

B Ad objectionem respondeo, quod quando S. Thomas dicit bonitatem moralem actuum humanorum consistere in plenitudine essendi, quam consistit in collectione obiecti & circumstantiarum debitam non loquitur in sensu formali, sed causali; & solum intendit quod habitudo ad obiectum consonum rationi, in qua bonitas moralis formaliter consistit, necessario praesupponit in actu morali debitum obiectum, finem, & circumstantias, eaque omnia exigit ad hoc ut in actu resultet. Unde articulo sequenti in resp. ad 3. concludit quod ipsa per se non ad essentiam est ratio bonitatis in ipsum. Et art. 4. ad 2.

C ait: *Quantumvis finis sit causa extrinseca, tamen deest ei proportio ad finem, & relatio in ipsum, inhaeret actioni.* Non ergo consistit formaliter bonitatem moralem in plenitudine essendi, seu collectione obiecti, finis, & circumstantiarum debitam, sed in proportionem & habitudine ad obiectum debitis circumstantiis vestitum; & solum vult talem plenitudinem seu collectionem ad bonitatem moralem necessariam praerequiri, tanquam fundamentum hujus habitudinis & proportionis. Quare exemplum quod adducit de bonitate physica, tenet quantum ad aliquid, non quantum ad omnia. Paritas in eo consistit, quod licet ad hujusmodi bonitatem requiratur, quod res habeat omnes perfectiones & formas sibi debitas secundum exigentiam propriae naturae, & qualibet deficiente res ex ea parte reddatur mala & imperfecta; ita ad bonitatem humanam actionis opus est omnibus quae recta ratio postulat, & per cujusvis eorum defectum, reddatur mala & peccaminosa. Ratio autem discriminis est: quia in rebus absolutis, qualis est substantia, regula bonitatis non est aliquid extrinsecum, sed ipsum subiectum, & propterea tota bonitas sumitur ex convenientia ad illud, neque est aliud praeter ipsas formas, quae subiecto conveniunt; in actionibus vero, quarum totum esse est in ordine ad obiectum, tota bonitas est respectiva; & propterea aliud est quod requiritur per modum termini, ut talis bonitas resultet, scilicet obiectum convenientem, finis rectus, & circumstantiae debita; & aliud ipsa bonitas, quae ex illorum collectione & concurrentia in actu coniungitur. Ex quo patet responso ad confirmationem.

D res habeat omnes perfectiones & formas sibi debitas secundum exigentiam propriae naturae, & qualibet deficiente res ex ea parte reddatur mala & imperfecta; ita ad bonitatem humanam actionis opus est omnibus quae recta ratio postulat, & per cujusvis eorum defectum, reddatur mala & peccaminosa. Ratio autem discriminis est: quia in rebus absolutis, qualis est substantia, regula bonitatis non est aliquid extrinsecum, sed ipsum subiectum, & propterea tota bonitas sumitur ex convenientia ad illud, neque est aliud praeter ipsas formas, quae subiecto conveniunt; in actionibus vero, quarum totum esse est in ordine ad obiectum, tota bonitas est respectiva; & propterea aliud est quod requiritur per modum termini, ut talis bonitas resultet, scilicet obiectum convenientem, finis rectus, & circumstantiae debita; & aliud ipsa bonitas, quae ex illorum collectione & concurrentia in actu coniungitur. Ex quo patet responso ad confirmationem.

E Objicies secundo contra secundam conclusionem, Relatio conformitatis, in qua nos constitutum bonitatem moralem actus, saepe est ad obiectum non existens, ut cum quis delectatur de aliquo futuro, vel praeterito: Ergo non est realis, sed rationis. Consequentia videtur manifestata: quia relatio realis exigit terminum realem & existentem, cum a termino specificetur. Hinc

Huic argumento patet solutio ex dictis disputatione precedenti de moralitate in communi: licet enim relatio illa conformitatis, in qua bonitas moralis consistit, possit esse ad objectum non existens, & sic non sit relatio prædicamentalis & secundum esse, hoc tamen non tollit quod sit relatio transcendentalis vel secundum dici, cum ipsa non exposcat necessarium terminum realem vel existentem, sed possit ad entia rationis, vel ad res non existentes terminari, ut patet in ordine transcendentali quem Logica dicit ad suum objectum, vel actus voluntatis ad dignitates & honores quos appetit, qui tunc merentur rationis, aut denominationes extrinsecas. Sicut ergo hoc argumentum Vazquezii non probat non dari actum realem circa objectum non existens, ita nec probat non dari moralitatem realem actus erga objectum non existens; cum illud ipsum objectum non existens, possit esse mensuratum & subordinatum regulis rationis, subindeque terminare & specificare actum moralem.

Obijcies tertio contra eandem conclusionem: Bonitas & malitia actuum humanorum pendet à libera hominum voluntate aliquid disponente extrinsecè circa actus humanos; Ergo non est aliquid eis intrinsecum, sed solum denominatio extrinseca. Consequentia patet: quia sic disponente voluntas non insuit illis aliquid reale aut physicum, sicut nihil physicum imprimè monètis dispositio principis, eis dantis pretium, sed solum extrinsecam denominationem. Antecedens etiam constat, tum in actibus qui mali non sunt ex objecto secundum se, sed quia prohibiti sunt: tum etiam in multis actibus malis jure naturæ, qui non important repugnantiam ad ream rationem, nisi supposita aliqua conditione dependente à libera hominum voluntate: v. g. furtum, cum sit acceptio rei alienæ invito domino, requirit duo quæ pendet à voluntate libera, scilicet rem quæ accipitur, esse sub dominio alterius, & dominum esse invitum; adulerium requirit alterum eorum à quibus committitur, esse matrimonio alicui junctum, quod pendet ex libero consensu illius.

Respondeo concessio Antecedente, negando Consequentiam: licet enim à positione vel mutatione legis pendeat actus in ratione boni vel mali moraliter, in quantum per eam immutatur objectum in esse moris, in ordine ad quod actus humanus habet suam moralem bonitatem vel malitiam; ex hoc tamen non sequitur bonitatem aut malitiam moralem in extrinseca denominatione consistere: quia, ut sæpe diximus, actus realis voluntatis, per veram & realem tendentiam potest ferri in objectum, ut subest alicui denominationi rationis, & prout ab illa in ratione mensurabilis dependet; sicut cum aliquis desiderat sibi dignitatem vel jurisdictionem, quæ est extrinseca denominatio.

Obijcies ultimò contra ultimam conclusionem: Relationi nihil est contrarium, ut ex Aristotele in capite de Relatione docent communiter Dialectici: Sed bonitati morali contrariatur malitia; Ergo bonitas moralis non consistit in relatione, sed in modo aliquo absoluto, actui humano superaddito.

Confirmatur: Bonitas moralis fundat in actibus humanis relationem conformitatis mensurabilis ad mensuram quæ est prædicamentalis & tertii generis: Sed una relatio non potest esse

fundamentum alterius, alioquin daretur processus in infinitum, ut docetur in Logica: Ergo idem quod prius.

Respondeo hoc argumentum, ejusque confirmationem, solum probare quod bonitas moralis non potest in relatione prædicamentali consistere; hæc enim non habet contrarium, nec aliam relationem fundat: relatio verò transcendentalis, quæ entitativè est aliquid absolutum, potest contrarium habere, & relationem prædicamentalem fundare; sicut datur contrarietas inter actus & habitus, ac in ipsis fundantur relationes aliquæ secundum esse, in quibus tamen non consistit ipsa ratio propria actus vel habitus unde bonitas moralis potest consistere, & de facto consistit in respectu transcendentali ad objectum, ut consonum regulis morum, qui est ratio fundandi relationem prædicamentalem conformitatis mensurabilis ad mensuram, & qui prius intelligitur in actu quam talis relatio resultat.

§. III.

Corollarium precedentis doctrinæ.

EX dictis facile colligitur quid sit dicendum de malitia morali, quæ est altera species moralitatis, opposita bonitati morali: supposito enim quod sit forma positiva, non potest in alio consistere, quam in habitudine transcendentali ad objectum, ut dixerunt regulis morum; cum debeat in ratione generica moralitatis convenire cum bonitate, subindeque secundum gradum genericum importare habitudinem illam, in qua moralitas formalis consistit in ratione verò specificata debeat constitui per habitudinem ad objectum, oppositam ei, quæ constituit bonitatem moralem; unde cum bonitas moralis importet habitudinem convenientiam ad rationem, medianter objecto, malitia moralis debet in ratione specifica constitui per habitudinem difformitatis & disconvenientiam ad rationem, seu per ordinem transcendentalem ad objectum ut difforme rectæ rationi. Dixi: *supposito quod malitia sit forma positiva*: quia celebris est controversia circa constitutum peccati commissionis, an scilicet illud per aliquid positivum, vel privativum, aut per utrumque simul in ratione mali moralis constitutur? De quo fuse agemus in Tractatu de Peccatis, ubi hæc quæstio propriam sedem habet, licet ab aliquibus hic pertractetur.

ARTICULUS II.

Verum indifferentia sit aliqua species moralitatis, media inter bonitatem & malitiam?

Affirmant Medina, Martinez, Joannes à S. Thoma, Ildefonsus Baptista, & alii ex nostris Thomistis: negant verò Curiel, Lorca, Cornejo, & Salamanticenses, cum quibus

Dico, indifferentiam non esse aliquam speciem moralitatis, mediam inter bonitatem & malitiam, subindeque actum moralem adæquatè dividi in bonum & malum.

Probatur primò: Omnis species moralitatis debet esse positiva, seu per aliquid positivum constitui; Sed indifferentia, quam aliqui actus habent ex sua specie seu objecto, non consistit in

Et alii.

aliquo positivo, sed in mera negatione bonitatis & malitiae, cum non repugnantia ad eas aliunde quam ex objecto habendas. Ergo non constituit speciem moralitatis, mediam inter bonitatem & malitiam. Major patet: ratio enim generica positiva non potest per puram negationem contrahi & determinari ad certam speciem, cum ex ente & non ente non possit aliqua species constitui: moralitas autem actuum humanorum in aliquo positivo consistit, ut disputatione praecedenti ostendimus: Ergo omnis species moralitatis debet esse positiva, & per aliquid reale & positivum constitui. Minor autem, in qua est difficultas, sic probatur. Omnis species positiva debet posse salvari in aliquo individuo. Sed non potest dari aliquis actus indifferens in individuo, ut docet S. Thomas hic art. 9 & nos infra disputatione 5. ostendimus: Ergo indifferentia non est species aliqua positiva moralitatis in actibus humanis, sed sola negatio bonitatis & malitiae, cum non repugnantia ad eas aliunde quam ex objecto habendas. Unde idem S. Doctor ibidem sibi hoc argumentum objicit: *Nulla species est quae sub se non continet vel continere possit aliquid individuum: sed aliquis actus est indifferens secundum suam speciem, ut dictum est: Ergo videtur quod aliquis actus individualis potest esse indifferens.* Et respondet: *aliquem actum esse indifferentem secundum suam speciem, potest esse multipliciter: uno modo sic, quod ex sua specie debeat ut quod sit indifferens; & sic procedit ratio: sed tamen isto modo nullus actus ex sua specie est indifferens; non enim est aliquod objectum humani actus quod non possit ordinari vel ad malum vel ad bonum, per se vel circumstantiam. Alio modo potest dici indifferens ex sua specie, quia non habet ex sua specie quod sit bonus vel malus; unde per aliquid aliud potest fieri bonus vel malus: sicut homo non habet ex sua specie quod sit albus vel niger, nec tamen habet ex sua specie quod non sit albus aut niger, potest enim albedo vel nigredo supervenire homini aliunde quam a principio speciei.* Quibus verbis ponit S. Doctor indifferentiam actuum humanorum, non in aliquo positivo quod desumatur ab objecto, sed potius in negatione formalitatis, quae ab objecto desumuntur, cum non repugnantia ad eas aliunde habendas, scilicet a fine aut circumstantiis: & sic solvit argumentum sibi propositum, & salvat non dari actum indifferentem in individuo, licet aliquis actus dicatur indifferens ex sua specie: quia non dicitur indifferens ex sua specie positive, sed negative, quatenus ex vi suae speciei, in esse entis considerata, nec bonitatem nec malitiam moralem sibi vendicat, potest tamen utramque habere aliunde: Eo modo quo natura humana non habet secundum se quod sit singularis, aut universalis, potest tamen aliunde habere universalitatem, nempe ab intellectu, & singularitatem a principiis individuantibus.

23. Probatur secundo conclusio: Dux sunt tantum species moralitatis objectivae: Ergo & moralitatis formalis. Consequentia patet; quia moralitas formalis in actibus humanis desumitur a moralitate objectiva, quae reperitur in objectis. Antecedens probatur: Objectum non respicit rationem & regulam, nisi aut ipsam adaequando, aut non adaequando; si eam adaequet, est ipsi conforme; si non adaequet, disforme: Ergo duplex tantum moralitas objectiva potest repe-

A riri in objectis actuum humanorum, nempe conformitas cum lege, quae specificat bonitatem moralem, & disformitas seu deviatio a lege, quae malitiam moralem constituit: & inter illas nullum potest dari medium positivum, sed tantum negativum per negationem utriusque extremi, sicut nec inter par & impar, simile & dissimile. Hanc rationem tangit D. Thomas hic art. 8. his verbis: *Actus humanus quia dicitur moralis, habet speciem ab objecto relativo ad principium actuum humanorum, quod est ratio. Unde si delectationem autem includat aliquid, quod conveniat ordini rationis, erit actus bonus secundum suam speciem, sicut dare elemosinam indigentibus: si autem includat aliquid quod repugnet ordini rationis, erit malus actus secundum speciem, sicut furari, quod est tollere aliena. Contra autem quod obiectum actus non includit aliquid pertinens ad ordinem rationis, sicut levare sessum de terra, ire ad campum, & huiusmodi, & tales actus secundum speciem suam sunt indifferentes. Ubi, ut videtur, ordinem ad rationem, ex quo est tota moralitas, dividit adaequate in ordinem convenientiae, qui constituit bonitatem, & in ordinem disconvenientiae, qui constituit malitiam: quicquid vero nec convenientis est, nec disconvenientis, sed indifferens, excludit a praedicto ordine, & consequenter a linea moralitatis, quae in eo consistit.*

Dices, inter convenientis & disconvenientis media indifferens, seu non convenientis regula, & hoc esse tertiam speciem moralitatis, distinctam a bonitate & malitia.

Sed contra: Vel hoc quod dicitur non convenientis, subest actu regulae rationis, vel non. Si non subest, eo ipso nulla dabitur in eo moralitas, quae essentialiter consistit in praedicta subiectione; atque adeo indifferentia illa, vel non convenientia non erit species moralitatis. Si autem subest, praedicta non convenientia nequit esse solum negativa, sed privativa, vel contraria, quae est idem ac disconvenientia: sicut ommissio actus est privatio culpabilis & peccaminosa, quando talis actus subest legi & cadit sub praeccepto. Neque valet, si dicas actum indifferentem cadere sub lege, non praecipiente aut prohibente, sed permittente, & ex illa eius objectum aliquam moralitatem habere, Nam, ut infra dicemus, actus indifferens non cadit sub lege positive, sed solum negative, in quantum lex non curat de ipso, & ab eo suam dispositionem retrahit; quod ad moralitatem non sufficit.

Solvuntur Objectiones.

Objicies primo: Ex D. Thomae hic art. 8. ad 1. & quae 1. de Malo art. 1. & quae 2. art. 1. Bonum & malum in moralibus non opponuntur immediate: Ergo mediat inter illa tertia aliqua species, quae non potest esse alia quam indifferentia.

Respondeo Bonum & malum non esse opposita immediate simpliciter, & absolute, quia inter illa absolute datur medium, nempe actus humanus physice consideratus: Sed solum in genere moris, quatenus immediate dividuntur genus illud, sicut rationale & irrationale dividunt animal.

Objicies secundo: Omnis actus ex deliberata voluntate procedens, est moralis: Sed actus indifferens

differsens secundum speciem, ut ire in hortum, colligere flores, levare festucam, ex deliberata voluntate procedunt, ut supponimus; Ergo sunt morales, subindeque aliquam speciem moralitatis constituunt. Minor patet, Major autem probatur ex D. Thoma supra qu. 1. art. 3. in fine corporis ubi ait: *Idem sunt actus morales, & actus humani*: Sed actus qui ex deliberata voluntate procedunt, sunt humani, ex eodem S. Doctore ibidem art. 1. sic dicente: *Ille ergo actus proprie humane dicuntur, quæ ex deliberata voluntate procedunt*: Ergo actus ex deliberata voluntate procedentes, sunt morales.

Respondeo distinguendo Majorem: est moralis secundum speciem & ex objecto, negotii in individuo, & ex fine, vel aliis circumstantiis concedo. Sicut ergo omnis homo in individuo vel est albus, vel non albus; si tamen homo spectetur secundum essentiam, neque est albus, neque non albus, sed abstrahit ab utroque: ita similiter licet quilibet actus liber in individuo sit moralis, si tamen consideretur secundum rationem specificam & prout tendit in objectum abstrahens à bonitate & malitia, non est moralis, vel non moralis, sed abstrahit ab utroque.

Instabis: Actus levandi festucam v. g. prout præcisè terminatur ad tale objectum, præcindo à quacunquæ alia circumstantia fit ex deliberata voluntate: Ergo secundum rationem specificam, & prout terminatur ad tale objectum, est moralis, & consequenter sub aliqua specie moralitatis. Unde D. Thomas qu. 2. de Malo; art. 7. in Corp. sic ait: *Si ergo loquamur de actu morali secundum suam speciem sic non omnis actus moralis est bonus vel malus: sed aliquis indifferentis* Ubi actum indifferentem appellat moralem secundum suam speciem; Non ergo solum ex ratione individuali, & ex fine, aut aliis circumstantiis, sed etiam ex objecto, & ratione specifica moralis est.

Respondeo, quod licet actus indifferentis, ut talis, & secundum rationem specificam consideratus, procedat à ratione, seu voluntate deliberata, modo phylico, scilicet cum indifferentia ad utrumlibet, non tamen ab ea procedit modo morali, quia ab ea non procedit per principia moralia, & cum determinatione legis; unde ut talis non pertinet ad genus moris, nisi solum initiative, radicaliter, & indirectè, quatenus adjuncta aliqua circumstantia potest inducere moralitatem; eo modo quo fundamentum pertinet initiative ad genus relationis, & negatio ad genus forme quam removet. Et in hoc sensu D. Thomas lococitato actum indifferentem vocat moralem secundum suam speciem.

Urgebis: Ille actus est formaliter moralis, qui est subiectus legi, & circa quem lex habet specialem actum: Sed actus ex objecto indifferentes, sunt subiecti legi, & respectu horum lex habet aliquem specialem actum: Ergo sunt morales formaliter & essentialiter, & non solum fundamentaliter & initiative. Major patet: quia moralitas actus sumitur ex subiectione ad legem aliquid de eo distantem Minor probatur ex D. Thoma infra qu. 92. art. 2. ubi docet quod lex habet tres actus, scilicet prohibere, præcipere, & permittere. Et addit: *Sunt autem tres differentie actuum humanorum. Quædam sunt boni ex genere suo, & respectu horum ponitur legis actus præcipere seu imperare. Quidam autem sunt actus*

Tom. III.

A mali ex genere suo, sicut actus vitiosi: & respectu horum lex habet prohibere. Quidam verò ex genere suo sunt actus indifferentes: & respectu horum lex habet permittere. Ergo circa actus indifferentes datur aliquis specialis actus legis, scilicet permissio.

B Confirmatur: Nihil est in rerum natura sive bonum, sive malum, sive indifferentes, quod actu non cadat sub divina providentia: Ergo etiam quod non cadat sub aliqua lege, saltem sub lege æterna, quæ est prima regula totius moralitatis. Ergo actus indifferentes sunt subiecti legi, subindeque intra genus actuum moralium existunt, & aliquam speciem moralitatis constituunt.

C Pro solutione hujus argumenti, sciendum est, permittere dici actum legis positivum, & negativum. Dicitur actus positivus uno tantum modo, quando scilicet lex dispensat in aliquo quod debebat fieri, v. g. in recitatione officii, in jejuniis, & similibus quæ lex præcipit, & in quibus superior ex iusta & legitima causa dispensat. Dicitur verò actus negativus quadrupliciter. Primum quando lex non præcipit quod melius est: sic matrimonium dicitur permissum, quia virginitas non est in præcepto. Secundum quando lex non prohibet: sic convolare ad secundas nuptias dicitur permissum, quia non est prohibitum. Tertio quando aliquid non impedit cum possit: sic Deus dicitur permittere peccatum, quia illud non impedit. Quarto quando lex non punit aliquod malum ad vitandum deterius. Ad hoc ergo ut aliquis actus sit in genere moris, debet ejus objectum esse subiectum legi positive, id est secundum actum positivum, & non sufficit quod subdatur negative: actus autem ejus objectum subditur legi positive permittenti, est bonus, si fiat eodem modo quo lex permittit; malus verò, si fiat alio modo; quia in primo casu est conformis legi dispensanti, & tollenti ab objecto deformitatem quam alias haberet; in secundo verò est circa objectum difforme legi, Hoc præmissis

D Ad argumentum respondeo, distinguendo Majorem: Ille actus est formaliter moralis, qui est subiectus legi positive, concedo Majorem: negative, nego Majorem. Similiter distinguo Minorem: Actus indifferentes ex objecto sunt subiecti legi, negative, concedo; positive, nego. Illi enim dicuntur permissi à lege solum negative, quia lex de illis non curat, nec eos præcipit aut prohibet, sed eis suam dispositionem negat, merè indifferentem se habendo circa illos. Unde quando S. Thomas docet permittere esse actum legis, vel loquitur de permissione positiva, quæ lex dispensat in aliquo quod erat prohibitum, & non licebat fieri, illudque permittit, v. g. comedere carnes tempore quadragesimæ, aut nubere cum consanguinea in secundo gradu: vel si loquatur de permissione pure negativa, non sumit actum proprie & strictè, sed lato modo, & prout abstrahit ab actu vero, qui dicitur talis realiter, & ab actu grammaticaliter dicto, qui in re talis non est, sed significatur ad modum actus, ut quiescere, orari, & similia, quæ licet verè actus non sint, imò potius sint carentia actus, tamen ad modum actus significantur.

E Ad confirmationem, concessis Antecedente, distinguo Consequens: Nihil est quod non cadat sub lege æterna, ut est ratio divinæ providentiæ, & in ordine ad Deum, transeat: quod

Ee 2 non

non cadat sub lege aeterna, prout est regula voluntatis creatae, ac proinde in ordine ad nos, negatur. Igitur lex aeterna potest dupliciter considerari: vel ut est ratio divinae voluntatis, quae regulatur actus ipsius Dei in productione & gubernatione creaturarum; vel ut medio dictamine rationis participatur in nobis, & applicatur ad regulandum actus nostros, prout à nobis liberè exercentur. Primo modo sub illa cadunt omnia quae sunt in rerum natura, sicut omnia cadunt sub providentia & voluntate divina; secundo autem modo ea solum cadunt sub illa, quae cadunt sub hominis potestate, secundum quod de illis ratio dicitur esse ab homine faciendae, vel non faciendae: & quia de indifferentibus secundum se nihil dicitur, ideo prout sic non cadunt actu sub practica lege, atque adeo ex habitu ad illam non recipiunt aliquam speciem moralitatis.

DISPUTATIO III

De principiis Moralitatis.

Ad eandem quest. D. Thomae.

Tria assignat divus Thomas art. 2. 3. & 4. hujus quaestionis 18. moralitatis principia; nempe objectum, circumstantias, & finem, de quibus breviter hic agendum est.

ARTICULUS PRIMUS.

An prima & specifica Moralitas in actibus humanis ex objecto desumatur?

Objectum non sumitur hic communiter, & in tota sua latitudine, pro omni quod obicitur voluntati; sic enim comprehendit etiam finem & circumstantias, cum omnia ista à voluntate attingantur; sed sumitur proprie & stricte, pro eo scilicet quod primo & per se obicitur actui, & ab eo attingitur; quo pacto distinguitur à fine, & à circumstantiis, quae secundario tantum & ex consequenti ab actu morali attinguntur. Hoc praemissis; pro resolutione difficultatis propositae, sic

§. I.

Conclusio affirmativa statuitur.

Dico igitur, primam & specificam actuum humanorum moralitatem sumi ex objecto, non quidem in esse rei & physice, sed in esse morali, & ut consonat, vel dissonat rationi, considerato.

Probatür prima pars ratione D. Thomae hic art. 2. Sicut in naturalibus prima & specifica bonitas rei naturalis sumitur ex forma, quae dat illi speciem; ita in moralibus prima & specifica bonitas moralis attendi debet ex forma, quae dat speciem actui humano; sed objectum se habet ut forma dans speciem actui morali: Ergo ab eo sumitur prima & specifica bonitas moralis in actibus humanis. Minor probatur: Omnis motus &

via ad terminum, respicit ipsum tanquam propriam formam; quia comparatur ad eum veluti potentia ad actum, & sicut determinabile ad determinativum: Sed actus est essentialiter via & tendentia ad objectum; Ergo &c. Quod diximus de bonitate, dicendum est etiam de malitia: sicut enim in naturalibus primum malum est, si res genua non consequitur formam specificam, puta si non generetur homo, sed aliquid loco hominis: ita primum malum in actionibus moralibus est, quod est ex objecto; subdit S. Doctor ibidem.

Confirmatur: Actus moralis est essentialiter respectivus, nedum in esse naturae, sed etiam in esse moris: Ergo debet sumere primam suam moralitatis speciem ab eo quod primario respicit: Sed primum quod respicit, tam in esse physico, quam in esse moris, est objectum; circumstantias enim attingit secundario tantum & ex consequenti: Igitur sumit primam speciem moralitatis ab objecto.

Quod autem (probatür secunda pars conclusionis) eam non sumit ab objecto in esse rei, sed in esse moris considerato, patet: quia diversi actus voluntatis, quorum unus est bonus, & alter malus, possunt ferri in idem objectum in esse rei & entitativo: nam eadem pecunia v. g. potest esse objectum fortis, & restitutionis; idem cibus objectum gulae, & temperantiae; eadem femina matrimonio conjuncta objectum adulterii, & alicuius conjugii; quemadmodum in scientiis eadem conclusio, ut attingitur & demonstratur per diversa media, pertinet ad diversas scientias; unde sicut unitas specifica scientiarum sumitur ab objecto, non in esse rei, sed in esse scibilis spectato; ita prima & specifica actuum humanorum moralitas est ex objecto, non in esse rei, sed in esse moris, & ut consonat vel dissonat rectae rationi, considerato.

§. II.

Principales objectiones solvuntur.

Plures tamen ac difficiles contra hanc conclusionem fieri solent instantiae. In primis obicitur: Actus humanus debet sumere primam suam moralitatis speciem ab eo quod primo respicit: Sed primum quod respicit est finis, objectum enim est volitum propter finem, ac proinde finis est prius volitus: Ergo actus humanus primam suam moralitatis speciem non accipit ab objecto, sed à fine. Unde S. Thomas hic art. 6. & supra qu. 1. art. 3. docet actus morales sumere speciem ex fine.

Respondeo, primum quod actus humanus respicit, esse quidem finem operis, qui dicitur finis intrinsecus, & coincidit cum objecto, non verò finem operantis, qui dicitur extrinsecus. Ratio est, quia tendentia ad hunc vel illum finem operantis accidit actui humano, & esset idem quamvis in illum non tenderet; cum tamen ordo ad finem intrinsecum insit illi per se & invariabiliter; ut patet cum quis vult dare eleemosynam ad satisfaciendum pro peccatis; volitioni enim dandi eleemosynam, secundum se sumpta, accidit ordinari ad satisfaciendum, & esset eadem ablatà hac ordinatione; tendentia verò ad ipsam eleemosynam honestatem tantum ad finem intrinsecum; ita inest illi per se, ut eà sublatà evanesceret. Unde quando D. Thomas locis citatis docet actus humanos seu morales sumere speciem à fine, loquitur de fine